

Nina George

Het boekenschap van Parijs

Vertaald door Liet Kombrink

UITGEVERIJ LUITINGH-SIJTHOFF

© 2023 Nina George

© 2023 German edition by Verlagsgruppe Droemer Knauer GmbH
& Co. KG

All rights reserved

© 2023 Nederlandse vertaling

uitgeverij Luitingh-Sijthoff bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Oorspronkelijke titel *Das Bücherschiff des Monsieur Perdu*

Vertaling Liet Kombrink

Omslagontwerp Bürosüd

Omslagbeeld Bürosüd

Opmaak binnenwerk Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 210 4164 3

ISBN 978 90 210 4165 0 (e-book)

ISBN 978 90 210 4166 7 (luisterboek)

NUR 302

www.lsamsterdam.nl

www.boekenwereld.com

Uitgeverij Luitingh-Sijthoff vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat dit niet tot bosvernietiging heeft geleid.

In vriendschap voor Claus Cornelius Fischer.
En je had gelijk: op een dag komt het moment
dat het schrijven terugkeert.

Voor Tong.
Je was ons licht. Onze vreugde.
We zijn vervuld met liefde en ontreddering.
Je wordt gemist, overal.

Wat anders is het boek dan een labyrint
waarin je jezelf onverwachts tegenkomt?

* * *

En hoe vaak verzwijg je iets uit liefde,
in plaats van uit liefde iets te zeggen?

1

Zoals zo vaak zat Jean Perdu in de zomerkeuken van de *mas*, waar hij de blaadjes van rozemarijn- en lavendeltakjes plukte, met gesloten ogen de verrukkelijke geuren van de Provence inademde en aan zijn *Grote encyclopedie van kleine gevoelens* werkte.

Onder de κ schreef hij: 'Keukentroost. Het gevoel dat je hebt als er in de keuken op het fornuis iets heerlijk staat te pruttelen en je geliefde straks achter beslagen ramen bij je aan tafel komt zitten en je tussen twee happen door tevreden zal aankijken (Ook wel 'leven' genoemd)...' toen hij in de verte het karakteristieke geluid van een scooter hoorde, die dapper en vastberaden in de eerste versnelling de steile helling op tufte. Op hetzelfde moment rinkelde de telefoon.

Ze waren hier in de bergen van de Drôme zo ver verwijderd van de bewoonde wereld, dat de postbode Francine Bonnet op haar gele scooter van La Poste tien minuten nodig had om boven te komen. En ze kwam alleen als ze pakjes had die niet in de brievenbus beneden in het dal pasten. Hij had dus tijd genoeg om de telefoon aan te nemen; hij kende het nummer uit Parijs.

'Madame Gulliver,' zei hij in de hoorn.

'Hartelijk gefeliciteerd met uw verjaardag, en u krijgt post van José Saramago,' antwoordde ze in plaats van hem te begroeten.

‘Mijn verjaardag is morgen, en het zou me verbazen als monsieur Saramago mij schreef. Hij is op het ogenblik helaas dood.’

‘Ach, onzin! Dat was voor hem kennelijk geen beletsel om u te schrijven!’

Kijk eens aan, dacht Perdu, in de eeuwigheid van de dood heeft tijd geen betekenis meer, dus worden doden niet ouder en kunnen vanzelfsprekend nog brieven schrijven.

‘En wat schrijft monsieur Saramago?’

‘U wordt verplicht tot geheimhouding. U mag niemand vertellen dat er na *De stad der blinden* en *De stad der zienden* een vervolg is: *De stad der dromers*.’

‘Aha! Dat geheimhouden lukt blijkbaar uitstekend.’

‘Hoezo, u hebt me toch helemaal niets verteld, monsieur Perdu? Wilt u weten wat er verder nog in die brief staat?’

‘U bedoelt in de brief die aan mij persoonlijk is geadresseerd? Ja, dat zou heel fijn zijn.’

Claudine Gulliver was net zomin ontvankelijk voor ironie als voor melancholie. Perdu’s buurvrouw in Parijs hield innig veel van het leven; ze danste er op haar kleurige, hooggehakte muiltjes doorheen, greep onverschrokken elke kans op lust en vermaak aan en was hartelijk en vrijgevig. En ze was graag goed geïnformeerd. Vooral over alles wat haar burens in de rue Montagnard nummer 27 in Parijs betrof, en de kostelijke rest van de wereld, die haar net zomin iets aanging. Ze had een zwak voor felgekleurde hooggehakte schoenen en charmante minnaars.

Madame Gulliver was de afgelopen jaren zo vriendelijk geweest om de post voor monsieur Perdu aan te nemen. Ze las uiteraard alles wat volgens haar niet al te privé leek voordat ze het doorstuurde naar de Drôme. Hij moest het misschien toch maar eens met haar hebben over de exacte betekenis van ‘niet al te privé’ als hij de volgende keer naar Parijs ging om zijn ouders te bezoeken, die zienderogen achteruitgingen.

Aan de andere kant: Claudine Gulliver was de bondgenote die hij nodig had om de schatten uit voorbije tijden te bewaren:

manuscripten. Soms gebeurde het dat beroemde auteurs op een punt in hun leven kwamen waarop over hen gezegd werd: ‘Ooit was ze heel goed... In zijn jonge jaren was hij meesterlijk...’ En op een dag werden er geen herdrukken meer gemaakt, verdwenen ze uit de winkels, uit het collectieve leesgeheugen, en werd hun werk onzichtbaar. Maar het leven was nog lang en het banksaldo bedroevend, de kinderen of kleinkinderen hadden plannen, dus er moest geld in het laatje komen.

En dan zetten de auteurs iets kostbaars in: de eerste versies van hun manuscripten. De niet-inge Corte, niet-geredigeerde werken, soms met de hand geschreven, soms met de schrijfmachine getypt, soms geprint en voorzien van onleesbare op- en aanmerkingen, waaruit bleek dat er eeuwen werk schuilging in zinnen en hoofdstukken, half uitgewerkte personages, afdwalingen, uitweidingen en werkplaatsfragmenten om warm te draaien. Geen boek op de wereld werd gedrukt zoals het de eerste keer was geschreven. Schrijven betekende alinea’s omwisselen, woorden verschuiven, schrappen. En de lectors van deze wereld waren de cobeeldhouwers, die assisteerden om te zorgen dat het kunstwerk een David werd en er niet slechts drukinkt werd verspild.

Monsieur Perdu had dergelijke werken onder zijn hoede. Onbekende probeersels, notities, biografische studies, tot er een fan kwam die bereid was een flinke schep geld aan de auteur te betalen en geheimhouding te zweren, die niemand mocht verraden dat hij of zij een uniek werk van een literatuurlegende bezat. Zo waren de regels. Er waren ook mensen die een Gauguin in de wc hingen, of mensen die in stilte van iemand hielden en die liefde stilzwijgend meenamen in het graf. Iets unieks bezitten en ervan houden zonder zich erop te laten voorstaan, dat konden maar weinigen.

Verrassend genoeg vonden auteurs het fijn als een deel van hun ziel bij iemand woonde die oprecht van hen hield, hen soms zelfs begreep. Maar het was nergens voor nodig om een beeld met een rechtstreekse kennismaking te ontnuchteren.

Daar waren Jean Perdu en madame Gulliver voor; hij was een discreet makelaar van geheime manuscripten geworden.

Perdu's handel was begonnen met een facsimile van het met de hand geschreven manuscript van Sanary, dat via dwaalwegen in zijn bezit was gekomen. Al snel had hij, met de hulp van veilingsecretaris Claudine Gulliver die op de derde verdieping in de rue Montagnard woonde, een kapitaalkrchtig verzamelaar voor de eerste versie van *Zuiderlichten* gevonden. En toen Perdu zover was gegaan om hem het script pas te verkopen nadat hij hem grondig had getoetst – een uitvoerig gesprek over hoe hij zijn bibliotheek ordende, hoe hij met kinderen, katten en geheimen placht om te gaan – maakte hij naam als excentriek manuscripthandelaar. Soms waren er tientallen belangstellende verzamelaars voor een origineel manuscript, maar Perdu koos degene die hem als minnaar, gezellin, vriend, vertrouweling, leerling of patiënt van het betreffende werk het meest geschikt leek.

Nu liet madame Gulliver Perdu weten dat José Saramago, de grote utopist met een afkeer van conventionele interpunctie, een tijdcapsule had nagelaten.

Dat was niet ongebruikelijk. Ook het Cervantes Instituut in Madrid, gevestigd in de gebouwen van wat vroeger de grootste bank van Spanje was, had de kluis en de bankkluisjes in een schatkamer van manuscripten veranderd. Voortreffelijke schrijfsters en schrijvers deponeerden er niet-gepubliceerde teksten en andere erfstukken, die pas decennia later het licht van de zuidelijke zon weer mochten zien. In Noorwegen vertrouwden auteurs als Margaret Atwood niet-gepubliceerde manuscripten toe aan de 'toekomstbibliotheek'. Deze werken mochten pas in het jaar 2114 voor het eerst gedrukt worden – op papier dat gemaakt werd van bomen die honderden jaren in een beschermd stukje bos groeiden.

De brandwerende kluis met Saramago's tijdcapsule was op de door hem vastgestelde dag geopend. Hij bevatte een stevig ingepakt pakket dat gevuld leek met pagina's plus de notitie

om het manuscript – ongeopend, ongelezen en niet gekopieerd – te overhandigen aan Jean Perdu, boekhandelaar, Parijs. De Saramago Stichting in Lissabon had Jean Perdu geschreven naar zijn privéadres in de rue Montagnard in de Marais. In de Champs-Élysées-haven kon niets meer bezorgd worden, want De Literaire Apotheek, het door Perdu tot boekhandel omgetoverde vrachtschip *Lulu*, lag daar niet meer aan de kade. Zijn vrienden Samy en Cuneo hadden het boekenschip een paar jaar geleden in Aigues-Mortes in de Camargue voor anker gelegd.

Jean Perdu, boekhandelaar, Parijs.

Dat beschreef precies wat zijn leven dertig jaar lang was geweest. Vier woorden die in een vuist pasten. Hij had die vuist geopend en de woorden uitgestrooid, met zichzelf erachteraan.

‘Ze hebben een foto bijgesloten van monsieur Saramago’s handgeschreven opdracht. Ach hemel, die zwierige lus van de g en die vuurtorenachtige l ... buitengewoon veelbelovend voor een vrouw die weet wat ze met zo’n man zou kunnen doen. Zonde dat die monsieur José tegenwoordig dood is, ik zou graag een glaasje portwijn met hem hebben gedronken.’ Claudine Gulliver zuchtte, de zucht van iemand met spectaculaire fantasieën en te weinig tijd om naar behoren van dat alles te genieten.

‘Dan had u monsieur Heinrich Heine vast aan de toog laten staan,’ merkte Perdu op. ‘Hij krabbelde.’

‘Ach, lieve hemel,’ riep madame Gulliver. ‘Krabbelende mannen! Die weten inderdaad zelden bij een dame wat boven en onder is. Heb ik weleens verteld over die professor aan de Sorbonne? Hij wist alles over zwaartekracht, maar hij had geen idee hoe de aantrekkingskracht tussen twee lichamen...’

‘Pardon? Ik geloof dat u even wegviel.’ Perdu tikte op de hoorn in de hoop dat hij madame Gulliver kon afremmen voordat hij geconfronteerd werd met een al te intiem babbeletje. Zelfs na alles wat het leven hem de afgelopen jaren had geschonken – Catherine, Max, Victoria, Cuneo, Samy – was in hem nog altijd een half versteende man aanwezig, als een

onderhuurder die angstvallig had vermeden om dicht bij anderen te komen. En ook de man die levensmiddelen op alfabet in de kast had geordend, en in een ander halfdonker hoekje de man die drie dezelfde grijze broeken, drie dezelfde witte overhemden en drie dezelfde bruine truien met v-hals bezat. Wat was hij er goed in geweest een kluizenaarsbestaan te leiden...

Weer een zucht in Parijs. 'Ach, u! Vroeger wist een vrouw meteen met wie ze te maken had als ze een charmant briefje kreeg. Handschrift! Een man kan in zijn handschrift niets verdonkeremanen, helemaal niets, zijn begeerte noch zijn gruwelijk infantiele naïviteit. Maar tegenwoordig, met die typdingetjes zo groot als een pinda? Ik bedoel, woorden alleen zeggen immers niets, juist het handschrift zegt alles. Hoe doen jonge vrouwen dat tegenwoordig, zijn er andere manieren om te zorgen dat je je tijd niet verspilt aan een zemelaar? Of is de taal der liefde verhaspeld tot afkortingen en dwaze emoticons? Geloof me, ik zou in de liefde gaan geloven en niet langer op avontuurtjes uit zijn als er nog één echte heer op de wereld was.'

'Ik vrees dat ik er niet van op de hoogte ben wat jonge vrouwen doen om teleurstellingen te voorkomen.'

Laat staan dat Perdu wist hoe jonge mensen überhaupt uitdrukking gaven aan hun liefde. Dat bleef moeilijk, of je nu een pen of een mobiele telefoon pakte. Wat had hij op zijn zestiende, zeventiende met zichzelf geworsteld bij het eerste ontbrandende vuur voor een vrouw... Hij had zijn toevlucht gezocht bij Pablo Neruda en Mascha Kaléko: 'Omdat jij er niet bent vertrouw ik mijn eenzaamheid toe aan papier...' En had het niet verstuurd.

Madame Gulliver lachte. 'Goed zo, monsieur Perdu. Ik moet weer verder, doe Catherine de groeten van me en zo, we missen u helemaal niet, egoïstische bandiet daar in het zuiden. O ja, uw moeder heeft weer gebeld, vreemd, het is net alsof ze regelmatig vergeet dat u er niet bent. Uw Saramago komt per expresse.' En klik.

Er ging toch niets boven een genoeglijke portie spot in de

vroege ochtend. Jean glimlachte en legde de telefoon neer. Hij zou zijn moeder straks bellen.

Hij had het idee dat zijn ouders de laatste jaren snel waren verouderd. Na hun echtscheiding en de dertig jaar waarin ze niet hadden samengeleefd waren ze via hun enige zoon Jean toch bij elkaar betrokken gebleven. In het weekend werd hij altijd als boodschapper tussen hen heen en weer gestuurd. Zo hadden ze de ruzies aan tafel waarmee hij was opgegroeid voortgezet, alleen was er nu een paar kilometer afstand tussen hen en bracht hij met enige vertraging de hatelijkheden ingekort en zo nodig milder over. Wat had zijn moeder Lirabelle ook alweer gegromd? ‘Bezorgdheid en interesse eindigen niet door zoiets banaals als een scheiding.’

Na het huwelijk van Max en Victoria waren de linkse intellectueel Lirabelle – met de conservatieve principes van een burgerlijke grammaticadocente en de feministische rebelse geest van een 68-jarige – en de praktisch ingestelde levensgenieter en proletarische machinebankwerker Joaquin weer gaan samenwonen.

‘Als woongemeenschap. Gescheiden slaapkamers, gescheiden huishoudkas, aparte telefoonaansluiting. Geen reden om de vlag uit te hangen,’ had Jeans moeder nadrukkelijk gezegd. ‘Bovendien moet er toch iemand voor je vader zorgen.’

‘Voor je moeder was romantiek altijd al niet meer dan een literair tijdperk,’ had zijn vader gefluisterd. ‘Maar iemand moet toch voor haar zorgen.’

‘Geen sprake van, maak je niet druk, leef eindelijk je eigen leven!’ hadden ze eensgezind verklaard toen hij aanbood om terug te keren naar Parijs.

Ze liepen allebei tegen de tachtig, en ze waren verbluffend discreet geworden. Zijn moeder vertelde niet hoe het met zijn vader ging en omgekeerd evenmin. Alsof ze een pact hadden gesloten: geen details, en zeker geen onaangename.

Dat deden ouders. Ze wilden hun kinderen niet tot last zijn. En soms vonden ze het domweg angstaanjagend om oud te

worden. Al die dromen 's nachts, dikwijls over vroeger, heel vroeger, gingen steeds vaker over voorbije tijden, alsof ze de heel lange weg van hun eigen bestaan stap voor stap nog eens aflegden. En de kwaaltjes! Dat je al buiten adem raakte als je alleen maar opstond uit je stoel.

Perdu zuchtte diep. Hij hoorde de scooter van Francine Bonnet nu heel dichtbij; ze moest ter hoogte van het truffeleikje zijn.

Hij had dus nog maar heel even tijd om zich over te geven aan herinneringen – hij dacht een ogenblik terug aan zijn kindertijd; zijn moeder Lirabelle had met hem stevig aan de hand de vrouwengroepen in de boekwinkel Shakespeare & Company bezocht om over de toekomst, protesten en lange broeken voor vrouwen te debatteren – en om zich voor te bereiden op post van een man die hem had aangespoord te gaan schrijven over het enige wat hij echt goed kon: lezen. En de leesdorst stillen van iedereen die zonder boeken niet kon bestaan.

Op een manier die haast aan magie grensde hadden Perdu's moeder en José Saramago, met een verschil van 35 jaar, allebei een stempel op zijn leven gedrukt.

Rue de la Bûcherie 37. Shakespeare & Company, mei 1968. Toen was hij zeven geweest, nog maar net op de leeftijd om zelf te lezen. De winkel, die in de tijd van de politieprefectuur geen boeken mocht verkopen vanwege de anti-oorlogshouding van George Whitman, was in Jeans ogen een wondereiland geweest.

Buiten de studenten die zich opmaakten om deel te nemen aan protestmarsen, binnen de geur van thee, pancakes en sigarettenrook. En honger naar verandering.

Wat was hij onder de indruk geweest van de wanden vol boeken, de krakende trappen waarop hun scheppers zaten om uit hun niet-gepubliceerde werk voor te dragen. Er waren avonden voor vrouwen geweest waar Lirabelle hem mee naar toe sleepte, Black Power-meetings, poëzievoordrachten. Mensen spraken over gebeurtenissen in boeken die Jean de wereld

met een oerknal openbaarden. Exact daar wilde hij leven. Daar wilde hij zijn. Hij wilde de hele wereld uit boeken drinken.

Leesdorst

Honger is een paar weken te verdragen, ongeleste dorst leidt na drie dagen tot de dood; het lichaam droogt uit, verzout en wordt uiteindelijk door zijn eigen giften verwoest.

De symptomen van leesdorst zijn vergelijkbaar. De mens die voor u staat met verschijnselen als nervositeit, uitputting, onrust, concentratieproblemen, overspannenheid, een steeds ernstiger en zwaarder wordende melancholie, het met name 's nachts wakker worden als gevolg van in kringetjes draaiende gedachten zonder doel, zonder oplossing, heeft onmiddellijk en onversaagd hulp nodig.

Met een consequente aanvoer van literatuur wordt de van leesdorst versmachtende mens bevrijd van alles wat zich in zijn of haar ziel, gedachten, buikgevoel, ja, zelfs in de gevoelige regionen van zijn lichaam – nek, buik, rug, knie – heeft verzameld en het langzaam maar doelbewust vergiftigt.

Dat mag op u overkomen als een overdreven beschrijving van een typisch grotestadssyndroom, maar als boekhandelaar en literaire farmaceut zult u deze ziekte van de ziel, leesdorst, vaker tegenkomen.

Ik adviseer om te beginnen met:

Alberto Manguel: *Een geschiedenis van het lezen*

Marcel Proust: *Over het lezen*

Paul Maar: *Over lezen en schrijven*

En voor het geval u meer geïnteresseerd bent in biochemie, neurologie en andere wetenschappen, of in de geschiedenis van het verzamelen en bezitten van boeken, Stanislas Dehaene: *Lezen – de grootste uitvinding van de mensheid en wat er daarbij in onze hoofden gebeurt.*

Met minder dan vijf boeken zou de van dorst versmachtende mens de winkel niet mogen verlaten.

Uit: *Grote encyclopedie van kleine gevoelens. Een naslagwerk voor boekhandelaars en boekhandelaarsters, geliefden en andere literaire farmaceuten, onder L.*